

Uchwała nr 132/2020
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
z dnia 13 lutego 2020 r.

w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce
z dnia 28 stycznia 2020 r.

Po rozpatrzeniu, na wniosek Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 31 stycznia 2020 r. (DLP.ZLS.0210.4.2020), projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, stosownie do art. 329 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz.1668, ze zm.), Rada Główna uchwala, co następuje.

Projekt przewiduje zmianę dotychczasowej treści art. 3 ustawy:

Art. 3. 1. Podstawą systemu szkolnictwa wyższego i nauki jest wolność nauczania, twórczości artystycznej, badań naukowych i ogłaszania ich wyników oraz autonomia uczelni.

2. System szkolnictwa wyższego i nauki funkcjonuje z poszanowaniem standardów międzynarodowych, zasad etycznych i dobrych praktyk w zakresie kształcenia i działalności naukowej oraz z uwzględnieniem szczególnego znaczenia społecznej odpowiedzialności nauki.

na następującą:

Art. 3. 1. Podstawą systemu szkolnictwa wyższego i nauki jest wolność nauczania, twórczości artystycznej, wyrażania poglądów, badań naukowych i ogłaszania ich wyników oraz autonomia uczelni.

1a. Nikt nie może ponosić negatywnych konsekwencji zgodnego z prawem korzystania z wolności wymienionych w ust. 1.

2. System szkolnictwa wyższego i nauki funkcjonuje z poszanowaniem standardów międzynarodowych, zasad etycznych i dobrych praktyk w zakresie kształcenia i działalności naukowej oraz z uwzględnieniem szczególnego znaczenia społecznej odpowiedzialności nauki.

Ponadto projekt przewiduje utworzenie Komisji do spraw wolności w systemie szkolnictwa wyższego i nauki, do której zwracałyby się osoby, które uznały, że naruszono jedną z ich wolności, wymienionych w art.3 ust.1.

Rada ma świadomość, że w kontekście prowadzenia badań lub kształcenia studentów, w uczelniach mogą pojawiać się treści bulwersujące niektórych członków wspólnoty akademickiej. Wynikają one najczęściej z naturalnych różnic poglądów występujących w tej wspólnocie.

Rada uważa, że zaproponowany w projekcie sposób rozładowywania wynikających stąd napięć jest nietrafny, m.in. z następujących powodów.

1. Dotychczasowe brzmienie przepisu ustawy obejmuje pełny, ukształtowany przez tradycję, katalog wolności akademickich, obejmujący wolność badań, twórczości artystycznej oraz wolność nauczania, stanowiące fundament autonomii uniwersytetów.

Projekt przewiduje uzupełnienie tego katalogu o wartość uniwersalną, jaką jest wolność wyrażania poglądów. W opinii Rady, wolność ta znajduje dostateczne gwarancje w art. 54 ust. 1 Konstytucji RP:

Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Powtórzenie tego prawa w ustawie *Prawo o szkolnictwie wyższym* w zaproponowanej formie może sprawić wrażenie, że wolność wyrażania poglądów w uczelniach miałyby mieć inny charakter, niż ta sama wolność gwarantowana konstytucyjnie. Może to zachęcać osoby lub grupy osób do wykorzystania uczelni jako areny chronionego promowania poglądów skrajnych, a nawet szkodliwych, takich jak np. kłamstwo oświęcimskie czy lansowanie szkodliwości szczepionek, które pozostają w jaskrawej sprzeczności z wiedzą naukową.

2. Kontrowersje towarzyszące badaniom lub kształceniu są obecne w uniwersytetach od zarania dziejów, a pluralizm leży w naturze i tradycji uniwersytetu. Dlatego nie jest dobrym pomysłem przeniesienie odpowiedzialności za rozstrzyganie sporów poza uczelnię do zewnętrznej Komisji ds. wolności. Nie byłoby to także rozwiązanie skuteczne, bo rozstrzygnięcie wypracowane arbitralnie poza uczelnią mogłoby nie być przekonujące dla całej wspólnoty akademickiej. Zdaniem Rady, autonomia uczelni wymaga, by wszelkie kontrowersje natury etycznej, które wystąpią w procesie badawczym lub dydaktycznym rozwiązywać wewnątrz uczelni, na drodze dyskursu akademickiego.
3. Rada jest przekonana, że instytucja rzecznika dyscyplinarnego nie powinna mieć zastosowania do sporów związanych z oceną treści wypowiedzi, o ile ta wypowiedź miała formę zgodną ze standardami akademickimi. Praktyka pokazuje, że rzecznicy dyscyplinarni zajmują się przede wszystkim sprawami osób, które pogwałciły te standardy. Jednak gdy spór dotyczy jedynie treści wypowiedzi, to uznanie za osobę obwinioną jednej ze stron sporu niszczy symetrię sporu, co jest jego istotą. Odpowiednim ciałem dla rozpatrywania takich kontrowersji byłyby, zdaniem Rady, uczelniane komisje etyczne, wsparte w razie potrzeby doświadczeniem Komisji ds. Etyki w Badaniach Naukowych przy PAN lub Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Rada Główna uważa, że art. 3 ust. 2 obecnej ustawy wystarczająco definiuje przesłanki, którymi należy się kierować, rozstrzygając kwestie kontrowersyjnych treści. Rada proponuje, by zmiany przepisów ustawy zaproponowane w projekcie zastąpić przepisem, wyłączającym spośród przewinień dyscyplinarnych wypowiedzi lub publikacje, których forma mieści się w standardach akademickich oraz których treść nie jest sprzeczna z wiedzą naukową. Rozpatrzenie kontrowersji wokół takich kwestii należy powierzyć uczelnianym komisjom ds. etyki.

W opinii Rady, taką korektę prawa można odłożyć do czasu technicznej nowelizacji ustawy.

Uchwałę otrzymuje Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Przewodniczący
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Prof. Zbigniew Marciniak